

COMUNICAREA – CONCEPT, STRUCTURA, PARTICULARITATI, REPERE METODOLOGICE

1.1 Delimitari conceptuale; teorii clasice si moderne ale comunicarii

Ce este comunicarea? Iata o întrebare la care au încercat sa raspunda toti autorii literaturii de specialitate, în functie de semnificatia data termenului în discutie. Ca si cea mai mare parte a cuvintelor unei limbi, verbul *a comunica* si substantivul *comunicare* sunt ambele polisemantice, comportând o pluralitate de semnificatii. Firesc, definitiile sunt numeroase si diferite dar, indiferent de scoala de gândire careia apartine un autor sau altul, sau de orientarea în care se înscrie, acestea au cel putin urmatoarele elemente comune:

- comunicarea este procesul de transmitere de informatii, idei, opinii, pareri, fie de la un individ la altul, fie de la un grup la altul;
- nici un fel de activitate – cotidiană si/sau complexă – nu poate fi concepută în afara procesului de comunicare.

Exemple de definitii ale comunicarii:

1. Comunicarea este un proces în care oamenii își împartasesc informatii, idei si sentimente (Hyles S. Si Weaver R.);

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

2. Comunicarea este procesul prin care o parte (numita emitator) transmite informatii (un mesaj) altei parti (numita receptor) (Baron R.);
3. Comunicarea este activitatea psihofizica de punere în relatie a doua sau mai multe persoane în scopul influentarii atitudinilor, convingerilor, comportamentelor destinatarilor si interlocutorilor (Ross R.);
4. Comunicarea reprezinta un proces de viata esential prin care animalele si oamenii genereaza, obtin, transforma si folosesc informatia pentru a-si duce la bun sfârșit activitatile sau viata (Brent D.R.).

Constatam ca dificultatea definirii comunicarii este data si de diversitatea unghiurilor de vedere sub care aceasta poate fi privita. Spre exemplu, sunt autori care insista pe valoarea comunicationala a emitatorului si/sau receptorului (Roberts si Hunt, care considera ca, comunicarea consta în dobândirea, transmiterea si atasarea unui înțeles informatiei); alti autori iau în calcul mesajul transmis-receptat (Longenecker considera ca în definirea comunicarii este important sa retinem ce se transmite si mai putin conditia emitatorului sau receptorului).

Indiferent de definitiile avansate, important de retinut este ca acest amplu demers care este comunicarea a fost perceputa si este tratata ca element fundamental al existentei umane. Elemente concrete de teoria comunicarii apar la Platon si Aristotel, care au institutionalizat comunicarea ca disciplina de studiu (alaturi de filosofie sau matematica) în Lyceum si în Academia Greaca. Epoca moderna a reprezentat boom-ul comunicarii, care s-a dezvoltat sub toate aspectele, făcând obiectul unor analize clasice si moderne.

În ultimii 50 de ani, fundamentele teoretice ale stiintelor comunicarii s-au îmbogătit cu aporturi multiple. Ies în evidenta

trei curente de idei considerate deja clasice: modelul cibernetic, abordarea empirico – functionalista si modelul semiotic (lingvistic). Ca reactie la modelele clasice care au dominat multa vreme scena teoretica, au aparut contributiile recente care au ambitia de a extinde posibilitatile de abordare si înțelegere a comunicării. Se considera ca astazi comunicarea trebuie înțeleasa ca o comprehensiune reciproca, ca inter-comprehensiune (accent la subiectivitatea altuia, la intentiile si motivele sale).

Noile modele ale comunicării iau în considerare circularitatea comunicării (alternanta participantilor la procesul de comunicare în rolurile de emitator si receptor), deosebiriile individuale în stapânirea codurilor de comunicare, rolul opiniilor si al atitudinilor în procesul comunicării, importanta contextului social si cultural al schimbului, inclusiv în cazul comunicării educationale. Mai mult, reprezentantii Scolii de la Palo Alto (Watzlawick P., Beavin J., Jackson D.) considera ca totul este comunicare si formuleaza *axiomele comunicării umane*, pe care le trecem (doar) în revista:

Axioma 1 = Comunicarea este inevitabila (nu putem sa nu comunicam, orice comportament uman având valoare de mesaj).

Axioma 2 = Comunicarea se desfasoara la doua niveluri: informational si relational (orice comunicare se analizeaza în continut si relatie deoarece nu se limiteaza la transmiterea informatiei, ci induce si un comportament adecvat).

Axioma 3 = Comunicarea este un proces continuu (partenerii interactioneaza în permanenta fiind, prin alternanta, stimul si raspuns).

Axioma 4 = Comunicarea îmbraca fie o forma digitala, fie una analogica (verbala – nonverbala).

Axioma 5 = Orice proces de comunicare este simetric sau complementar, daca se întemeiaza pe

egalitate sau diferenta (comportament “în oglinda” – de egalitate, si comportament complementar: profesor – elev).

Axioma 6 = Comunicarea este ireversibila (produce un efect asupra receptorului).

Axioma 7 = Comunicarea presupune procese de ajustare si acomodare (mesajul capata sens numai în functie de experienta de viata si lingvistica a fiecaruia dintre noi).

(Sursa: *Pârnu, I. – Filosofia comunicarii*)

Trecerea în revista a unor asemenea teorii a avut drept scop evidentierea importantei comunicarii; comunicarea constituie esenta legaturilor interumane, exprimând capacitatea de a descifra permanent sensul contactelor sociale realizate cu ajutorul unor simboluri si semnificatii statuate (validate) social.

Comunicarea umana are, în alta ordine de idei, intentia de a influenta – calitativ si cantitativ – existenta omului, de a produce modificari comportamentale, de a conserva chiar anumite calitati. Comunicarea umana este un proces activ de identificare, stabilire si întreținere de contacte sociale. Ea este prezenta în toate domeniile vietii sociale, deci si în învățământ, unde se manifesta ca o forma particulara si personalizata a instruirii.

1.2 Nevoia de comunicare

Comunicarea este, în fapt, expresia vietii pentru ca se afla în inima vietii umane, sociale (Soitu, L. – Pedagogia comunicarii).

Nevoia de comunicare poate lua diferite forme:

1. *Nevoi fizice / biologice* – care au ca origine trebuinta biologica a omului de a se uni cu semenii sai pentru a supravietui, pentru a-si asigura o stare de sanatate

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

fizica si mintala corespunzatoare. Sunt cunoscute cazurile în care absenta unei comunicari satisfacatoare genereaza alterarea starii de sanatate, înstrainarea, alienarea, dorinta de suicid etc. Relatiile interpersonale intime au cea mai veche recunoastere, de exemplu.

2. *Nevoia de identificare psihologica (sau nevoia de "EU")* – care *faciliteaza* însa-si *dorinta si vointa de supravietuire si afirmare* (comunicarea este aceea care ne demonstreaza ca suntem ceea ce suntem), constiinta de sine o dobândim numai prin dialogul cu ceilalti.
3. Nevoi sociale (nevoia de ceilalti) – de interrelationare. Exista trei tipuri de nevoi sociale (dupa Schutz):
 - a) **nevoia de includere/cuprindere** într-un grup. Aceste nevoi apar ca *aliante* (casatorie, colectiv de lucru, comunitate religioasa etc.);
 - b) **nevoi sociale generate de dorinta de autoritate** – *de a avea influenta asupra celorlalti*. Toffler: considera ca împlinirea va fi adusa nu de Al Doilea Val – în care fiecare are un sef -, ci de Al Treilea Val – unde fiecare individ sa aiba un sef, dar sa fie si sef, asigurându-se fiecaruia sansa de a fi recunoscut ca "cel mai bun" în domeniul sau (cel putin în principiu);
 - c) **nevoia de afectiune** – care adesea este *subscrisa nevoii de respect*. Fiecare om doreste sa conteze, sa reprezinte ceva pentru celalalt, sa fie recunoscut si apreciat.

Ce concluzie se desprinde? Oricum am defini-o comunicare umana înseamna:

- ❑ a fi împreuna cu ...
- ❑ a împartasi si a te împartasi
- ❑ a realiza o comuniune de gând, simtire, actiune, comportamentului uman, în ansamblul sau, fiindu-i intrinseca dimensiunea informationala si relationala.

1.3 Particularitati ale comunicarii umane; caracteristicile comunicarii didactice

Particularitatile comunicarii sunt evidentiata de multitudinea situatiilor de comunicare în care se plaseaza oamenii:

1. comunicarea are rolul de a-i pune pe oameni în legatura unii cu ceilalti, în mediul în care evolueaza;
2. în procesul de comunicare, prin continutul mesajului, se urmareste realizarea unor scopuri si transmiterea anumitor semnificatii;
3. orice proces de comunicare are o tripla dimensiune: *comunicarea exteriorizata* (actiunile verbale si nonverbale observabile de catre interlocutori), *metacomunicarea* (ceea ce se înțelege dincolo de cuvinte) si *intracomunicarea* (comunicarea realizata de fiecare individ în forul sau interior, la nivelul sinelui);
4. orice proces de comunicare se desfasoara într-un context, adica are loc într-un anume spatiu psihologic, social, cultural, fizic sau temporal, cu care se afla într-o relatie de strânsa independenta;
5. procesul de comunicare are un caracter dinamic, datorita faptului ca orice comunicare, odata initiata, are o anumita evolutie se schimba si schimba

Comunicarea - concept, structura, particularitati, repere metodologice

- persoanele implicate în proces; ea este ajustata în functie de receptivitatea si experienta lui E si R;
6. procesul de comunicare are un caracter ireversibil, în sensul ca, odata transmis un mesaj, el nu poate fi “oprit” în “drumul” lui catre destinatar, producând un efect oarecare asupra acestuia;
 7. în situatii de criza, procesul de comunicare are un ritm mai rapid si o sfera mai mare de cuprindere;
 8. semnificatia data unui mesaj poate fi diferita atât între partenerii actului de comunicare, cât si între receptorii aceluiasi mesaj;
 9. orice mesaj are un continut manifest (la vedere si cu impact imediat) si unul latent (întârziat), adeseori acesta din urma fiind mai semnificativ.

Comunicarea didactica – este o forma particulara a comunicarii umane indispensabila în vehicularea unor continuturi determinate, specifice unui act de învățare sistematica si asistata; ea presupune un raport bilateral profesor – elev si calitate deosebita.

Potrivit dictionarului de pedagogie (Sorin Cristea, 2000), *comunicarea didactica* poate fi considerata ...”un principiu axiomatic al activitatii de educatie care presupune un *mesaj educational* elaborat de subiectul educatiei (profesor), capabil sa provoace reactia formativa a obiectului educatiei (scolar), evaluabila în termen de conexiune inversa externa si interna”. În comunicarea didactica, etalonarea cunostintelor ia forme diferite functie de destinatar (scolar de o vârstă anume si un nivel de pregătire diferit). Putem aprecia , din acest punct de vedere, ca “limbajul” în comunicarea didactica are un destinatar bine definit.

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

Pot fi evidentiata urmatoarele caracteristici ale comunicarii didactice:

- a) are caracter bilateral, care evidentiaza necesitatea instituirii unei legaturi performante între profesor si scolar (subiect? obiect al educatiei);
- b) *discursul didactic* are un pronuntat caracter *explicativ*, deoarece prioritar el vizeaza învățarea prin înțelegere, de unde si întrebarea profesorului: “deci, ati înțeles?!” axata pe antrenarea potentialitatii cognitive a scolarului;
- c) *comunicarea didactica* – este structurata conform logicii pedagogice a stiintei care se predă. Rolul comunicarii didactice este de a facilita înțelegerea unui adevar, nu doar enuntarea lui (de aceea profesorul explica, demonstreaza, converseaza, problematizeaza etc.);
- d) *profesorul* – în dubla sa calitate de emitator si receptor – *are un rol activ* în comunicarea continuturilor stiintifice. El filtreaza informatiile accesibilizându-le, organizându-le, selectându-le si mai ales personalizându-le în functie de destinatar (receptor) si de cadrul în care se transmit. Evident se ghideaza inclusiv dupa programa si manual;
- e) *comunicarea didactica este expusa pericolului de a fi supusa transferului de autoritate asupra continuturilor*. Înseamna ca pentru cei care învăța apare riscul ca un enunt sa fie considerat adevarat/fals pentru ca parvine de la o sursa autorizata (carte, programa, specialist etc.) nu pentru ca este demonstrabil;
- f) în actul comunicational *profesorul are posibilitatea de a accentua una sau alte dintre dimensiunile comunicarii* (informativa, relationala, programatica etc) astfel încât receptorul (elevul) sa aiba efectiv

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

- posibilitatea de a se manifesta. Aceasta caracteristica deriva din nota personala a comunicarii didactice;
- g) *comunicarea didactica se preteaza ea ritualizare - miscari de instruire specifice (ridicarea în picioare, raspunsul doar la consemn, când profesorul vorbeste sa nu fie întrerupt);*
 - h) *domina comunicarea verbala initiata si sustinuta de catre profesori (60-70%) precum si tutelarea de catre profesor a actului de comunicare. Aceasta caracteristica este reflectata de calitatile programelor scolare, de calitatile statutare ale cadrului didactic si de cele ale scolarului – receptor;*
 - i) *calitatea comunicarii didactice depinde de strategia folosita, care este / poate fi proiectata în functie de scopul activitatii didactice, personalitatea scolarului, personalitatea profesorului, locul de desfasurare, stilul educational adoptat;*
 - j) *este evaluativa si autoevaluativa, în egala masura pentru educat si educator, tintind atingerea finalitatilor propuse, acoperirea nevoilor si intereselor scolarilor.*

Relatia de comunicare confera procesului de învățământ valoarea unei interventii educationale complexe, bazate pe un limbaj didactic care determina în structura personalitatii scolarului modificari de natura cognitiva, afectiva, atitudinala, actionala. Angajarea comunicarii la nivelul activitatii de predare – învățare – evaluare permite realizarea diverselor tipuri de obiective (operationale, de referinta, generale) relevante în plan general si special.

1.4 Comunicarea profesor – scolar

Modalitate fundamentala de interactiune psihosociala, schimb continuu de diferite mesaje între interlocutori, menit sa realizeze o relatie interumana durabila pentru initierea, mentinerea ori modificarea comportamentului individual sau de grup, comunicarea nu este numai o activitate psihofizica de punere în relatie a doua sau mai multe persoane ci un proces psihosocial de influenta , prin limbaje specifice, a atitudinilor si comportamentelor destinatarilor si interlocutorilor.

Ea se realizeaza cu ajutorul unor limbaje verbale, nonverbale, paraverbale prin care se schimba mesaje (informatii, simboluri, semnificatii, idei, sentimente, intentii, interese) pentru a influenta într-un anume sens, mai ales calitativ, comportamentul celuilalt.

Privita ca interactiune psihosociala ea este antrenata în dirijarea si controlul activitatii unei persoane sau grup, în influentarea reciproca si asteptarea feed-back-urilor pozitive sau negative obtinute în functie de obiectivele specifice urmarite.

Ca proces, vom vedea ca ea consta în schimb de mesaje între interlocutori, fiind un mod esential de interactiune informationala prin care o persoana sau grup transmite si receptioneaza într-un anumit context informatii urmarindu-se de ambele parti buna receptare, înțelegerea cât mai corecta posibil, acceptarea reciproca a interlocutorilor si procesarea unor schimburi de atitudine sau comportament în rândul audientei ce e constituita din elevi.

Oricum, comunicarea interpersonală se afla sub imperiul unui complex de factori interni si a unor conditii externe care o afecteaza si ca structura si ca eficienta, mai ales daca necesitatea de a îndeplini anumite conditii de catre emitorii si receptorii mesajelor, de catre sursa si destinatarul continutului informational, de nivelul persuasivitatii este satisfacuta gradul.

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

Petty si alti (1981) sustin ca realizarea argumentelor mesajului si gradul de implicare personala a interlocutorilor au rol important în comunicarea didactica.

Când în vietile personale ale auditoriului mesajul are o relevanta deosebita, ascultatorii sunt atenti la acestea, reflecteaza asupra implicatiilor lui în mod serios iar daca nu, receptorii sunt potrivit de atenti, acorda valoarea cuvenita, dar analizei atente a informatiei îi rezerva foarte putin timp. Implicarea personala determina schimbarea atitudinii ascultatorilor în functie de credibilitatea sursei, dar si de calitatea argumentarii.

În activitatea didactica, scolarii cu o implicare personala înalta acorda o atentie si o importanta mai mare mesajului decât sursei emitatoare, iar cei cu o implicare mai redusa suprasolicita valoarea sursei decât cea a mesajului transmis.

În situatia didactica, schimbul de mesaje dintre emitator si receptor se bazeaza nu numai pe argumente rationale ci si pe elemente emotionale pozitive sau negative. Cele negative implica grija subiectilor pentru consecintele comunicarii persuasive marind acordul interlocutorilor, iar cele pozitive induc persuasiunea, sporesc buna dispozitie, motivatia, potentând atitudinea receptorului spre schimbare, spre acordul cu unele argumente controversate.

Aspect important al mijloacelor sociale si educationale, comunicarea didactica se realizeaza în moduri diferite, comunicarea interpersonală – diferita, reciproca, în grup si intrapersonala, cu noi însine, fiind cele mai utilizate.

În cazurile în care subiectii educatiei se comporta diferit de adevaratele lor conduite, opinii, sentimente, convingeri, decizia de schimbare îi apartine destinatarului chiar daca el nu poate sa tina cont de:

- a) aspectele cantitative si calitative ale mesajelor de receptat – învatat;
- b) codurile si repertoriile de comunicare;
- c) contextul situational

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

- d) feed-back-urile anterioare si posterioare
- e) continutul si forma verbala sau nonverbala;
- f) caracteristicile psihosociale ale partenerilor;
- g) situatiile concrete în care acestia interactioneaza;
- h) efectele preconizate.

Caracteristicile psihosociale si situationale cu rol de mediatori în realizarea interactiunilor cognitive, comunicative si afectiv-reglatorii dintre profesori si elevi (grup) sunt considerate factori obiectivi / subiectivi ce, mediate, influenteaza atât comunicarea cât si procesul de instruire – învățarea.

La nivelul grupului scolar, contextul rational influenteaza calitatea procesului comunicarii didactice, schimbul de mesaje dintre emitator si receptor.

Facilitatea sau perturbarea interactiunilor comunicative depinde în mare masura nu numai de cadrul contextual al comunicarii, ci si de natura relatiilor dintre profesori si elevi, dintre membrii grupului de atmosfera psihosociala din grup, de dinamica rol – status –urilor.

Tot contextul în care se produce comunicarea didactica este acela care faciliteaza decodarea continutului mesajelor transmise, a codurilor verbale sau nonverbale utilizate de interlocutori, a înțelegerii acestora în relatie bilaterala de comunicare.

Inclusiv noutatea si complexitatea informatiilor si situatia concreta în care se afla subiectii comunicarii, dorinta, interesul si nivelul motivational, competenta interlocutorilor de a interactiona influenteaza structurarea procesului comunicational.

Receptarea, selectia, evaluarea si valorificarea continutului, argumentelor si/sau contraargumentelor, a limbajului, mijloacelor sunt impuse de factorii contextuali obiectivi/ subiectivi, acceptarea schimbului de mesaje are valente cognitive si afective, de autovalorizare sau dezvoltare personala, de exprimare a Eu-lui, a Sinelui.

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

Interactiunea operationala a interlocutorului cu informatia codificata si conditiile contextuale în care se desfasoara, dau nastere unui act comunicational inteligibil deoarece ambii parteneri, si profesorul si elevul, cauta sa înțeleaga nu numai continutul informatiei ci si codul ei, natura relatiilor si trasaturilor de personalitate specifice ale amândurora. Schimbul de mesaje, dinamica relatiilor interpersonale care îi uneste sau diferentiaza, facându-i sa accepte sau sa refuze interactiunea, sunt ocazionate de actul comunicarii care, implicit sau explicit, nu schimba numai informatii ci si idei, notiuni, atitudini, semnificatii, dorinte, expectante, interese, relatii competente, sentimente.

Prin excelenta, în situatia didactica a actului comunicarii, subiectii angajati urmaresc în special sa fie acceptati, înțeleși, respectati, valorizati si bilateral; pentru ca atât la emitator cât si la receptor, la nivelul continutului informational, contextului relational feed-back-ului, canalelor de comunicare, codurilor si repertoriilor aferente, dificultatilor, erorilor în atingerea (scopurilor) obiectivelor pot schimba finalitatile, diminuând si perturbând învatarea si comunicarea în sine.

Se pornește de la ideea ca trebuie acceptata posibilitatea ca existenta mecanismelor reglatorii subiective comunicarii sa nu-i poata influenta pe ceilalti sa-si schimbe atitudinea si comportamentele. Provocarea unei reactii de raspuns din partea receptorului nu presupune numai integrabilitatea mesajului ci si respectarea personalitatii interlocutorilor si o specificitate a contextului sau a situatiei didactice. În permanenta, comunicarea trebuie adaptata situatiei didactice date, trasaturilor de personalitate ale subiectilor si caracteristicilor psihosociale ale grupului.

Cum orice situatie didactica are particularitati specifice ce pot fi complementare, similare sau total diferite din punct de vedere obiectiv si subiectiv pentru subiectii comunicarii, pastrarea unei relatii de comunicare eficiente între profesori si

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

elevi, presupune mai întâi identificarea similitudinilor, recunoscând, interpretând corect asemanarile si deosebiriile situatiei date pentru ca numai asa învatam sa comunicam, sa gândim si sa actionam. Nici o situatie noua nu este identica cu cea anterioara si deci, nici profesorii nici elevii nu vor avea comportamente identice ci adaptate. În timpul comunicarii, subiectii se pot deruta reciproc sau neînțelege deoarece ei interpreteaza si abordeaza diferit continutul mesajelor, continuturile verbale si nonverbale, reactiile de raspuns etc.

Caracteristica definitorie a comunicarii mesajelor didactice o constituie identificarea reala, stapânirea constienta a comportamentelor procesului comunicarii si descifrarea corecta a relatiilor semnificative dintre ele de catre interlocutori.

În situatia didactica de instruire – învățare schimbul eficient de mesaje inteligibile si persuasive înseamna o interactiune constienta între subiectii educatiei care au statusuri si roluri diferite. Comunicarea profesor – elev, fiind un mod specific de interactiune umana, presupune cunoasterea si înțelegerea relatiilor dintre: continut, scop, rol, conditii, context si retroactiune. Ea poate fi în acelasi timp interpersonală (cu schimb de mesaje între doi subiecti), în grup (cu schimb de mesaje între subiectii clasei) si intrapersonală (cu schimb de mesaje cu propria persoana). Desi cele trei forme de comunicare coexista, în realitate în activitatile scolare de instruire – învățare, în functie de personalitatea interlocutorilor, de rol – statusurile lor, de finalitatile comunicarii, de continuturile ei, una este dominanta. Întotdeauna însa cei care stabilesc semnificatia relatiilor dintre ei sau elementele procesului comunicational sunt parteneri de actiune, personalitatea profesorului fiind cea careia îi revine locul central.

Asadar, comunicarea didactica constituie modalitatea fundamentala de desfășurare a activitatii de predare învățare a continuturilor specifice, codificate divers, ceea ce face ca relatia Profesor-Elev sa aiba o mare valoare adaptativa.

1.5 Elementele structurale ale comunicarii didactice

Reiteram ideea ca în cadrul comunicarii întâlnim mai multe variabile care influenteaza diferit procesul ca atare.

Pornind de la ideea ca fiecare proces de comunicare are o structura specifica reprezentata, în principiu, de un anume tip de relatie dezvoltata, elementele structurale ale comunicarii (inclusiv didactice) sunt:

- I. ***Cel puțin doi parteneri***, între care se stabileste o relatie.
- A. ***Emitatorul*** – care este un individ, un grup, o institutie (profesor, corp profesoral, scoala). Acesta:
 - posedă informație bine structurată
 - are o stare de spirit deosebită (motivatie)
 - are un scop bine precizat
 - declanșează actul comunicării, inițiind și formulând mesajul
 - are grade diferite de credibilitate sau de prestigiu

Mentiune: în învățământul modern, profesorul nu mai este considerat emitator de drept și de fapt; elevul / studentul preia anumite prerogative ale profesorului; datorită posibilităților de informare mult diversificate, școlarul poate interveni în lecție fiind uneori sursa primară de informație. Profesorul, în ipostază de emitator profesionalizat, trebuie să fie flexibil și adaptat, acceptând când este cazul rolul de receptor (temporar).

- B. ***Receptorul*** care și el poate fi: un individ, un grup, o institutie caruia / careia îi este adresat mesajul sau care intră în posesia mesajului în mod întâmplător / constient. Receptorul / destinatarul recepționează mesajul, îl decodifică (descifrează prin înțelegere), îl prelucerează, interpretează și dă semnal de răspuns (feed-back). Se pare că o bună comunicare este cea

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

centrata în special pe cel care primește mesajul, pe posibilitățile de percepție și decodare ale acestuia.

De regula la primirea mesajului, receptorul reacționează în patru moduri:

- a) reacție adaptativă (preia și prelucrează mesajul de asemenea manieră încât să-și sporească șansele de reușită, să maximizeze profitul / recompensa);
- b) reacție de autoapărare (ego-defensivă); receptorul încearcă să salveze aparențele, are o imagine de sine acceptabilă și pe cât posibil în acord cu imaginea celorlalți despre el;
- c) reacția expresiei valorice – apreciază rolul mesajului în dezvoltarea personală;
- d) reacție cognitivă – vizează nevoia receptorului de a înțelege, de a da sens mesajului; pentru aceasta își activează experiența de viață și discernământul.

Între cei doi parteneri se stabilește o anumită relație, fiecare este programat și pentru receptie și pentru emisie. Între ei are loc un transfer de informație, realizat într-un mod accesibil amândurora. Au un scop comun și un *repertoriu* (câmp de experiență) specific, care se intersectează.

II. Mesajul – informație structurată după anumite reguli. Reprezintă cea mai complexă componentă a procesului de comunicare, care se transmite apelând la limbajul verbal, nonverbal, paraverbal. Este determinat de starea de spirit a emitatorului și de deprinderile de comunicare ale emitatorului și receptorului. Trebuie să fie clar, coerent, concis.

Construirea și transmiterea mesajului presupune două acțiuni distincte: codarea și decodarea.

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

Codarea = transpunerea în simboluri, semne, cuvinte a ceea ce este de transmis (gânduri, intentii, sentimente, atitudini).

Codul = ca ansamblu de semne si semnificatii verbale si/sau nonverbale, trebuie sa fie comun partenerilor comunicationali.

Decodare = identificarea echivalentului exact si corect al mesajului, materializat în gând / idee.

III. *Canalul de comunicare* – mijloc prin care trece mesajul. Sunt canale formale / prestabilite si canale nonformale (relatii de prietenie, preferinte, interese). Orice canal are ca suport tehnic mijloacele de comunicare (telefon, fax, telex, calculator, radio, TV, video etc).

IV. *Factori perturbatori* care apar de regula la emitator. Sunt bariere de comunicare de diverse naturi.

V. *Contextul comunicarii* – mediul în care se comunica

VI. *Feed-back-ul* – componenta foarte importanta pentru ca determina masura în care mesajul a fost înțeles, crezut si acceptat; este o informatie trimisa înapoi la sursa (De Vito). Problematika feed-back-ului este dezvoltata în capitolul trei.

Conditii de eficientizare a comunicarii:

- a) mesajul sa fie consistent si semnificativ pentru ambii interlocutori;
- b) comunicarea sa fie expresiva, nuanțata (sustinuta prin para si nonverbal);
- c) comunicarea sa fie inteligibila (informatia sa fie structurata logic, emitatorul si receptorul sa aiba

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

acces egal la informatie, emitatorul si receptorul sa fie compatibili), sa-si gaseasca cuvintele si sa se exprime pe înțelesul celuilalt;

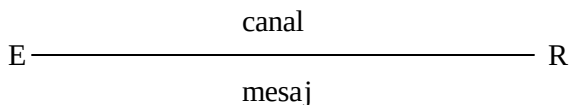
- d) comunicarea sa fie adecvata celor doi parteneri (repertoriile sa fie armonizate, respectiv receptorul sa vina în întâmpinarea emitatorului, cu propria sa experienta de cunoastere, cu dispozitia si motivatia sa);
- e) codarea si decodarea sa fie corecte (înțelesurile atribuite de cei doi parteneri mesajelor utilizate sa fie echivalente);
- f) sa se procedeze în mod constant la reglarea si autoreglarea comunicarii prin feed-back.

De mentionat si faptul ca actul comunicarii umane poate fi reprezentat:

- fie liniar
- fie în viziune interactiva
- fie în viziune tranzactionala.

A Viziune liniara

Se merge pe modelul telegrafului, considerând ca orice comunicare necesita prezenta unui *emitator*, *receptor*, *canal* folosit pentru transmiterea informatiei, *mesaj*.

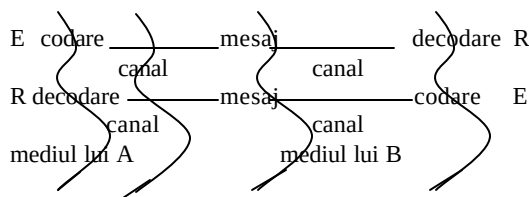
Transmiterea liniara nu poate împlini nevoia unei reprezentari satisfacatoare pentru ca E si R nu interactioneaza, iar comunicarea este partiala, feed-back-ul nu se produce.

B Viziunea interactiva

Asigura feed-back-ul (direct sau indirect), retroactiunea devenind o axioma pentru orice comunicare. Schema comunicarii interactive demonstreaza ca imaginile partenerilor în timpul dialogului si mai ales la sfârșitul acestuia nu mai corespund cu cele initiale; daca comunicarea este marcata de eficienta, atunci cele doua planuri tind sa se apropie, în functie de context, experiente si asteptari personale ale ambilor parteneri sau a unuia din ei.

Limita: schemele de comunicare ilustreaza insuficient simultaneitatea actelor si pluridimensionalitatea lor.

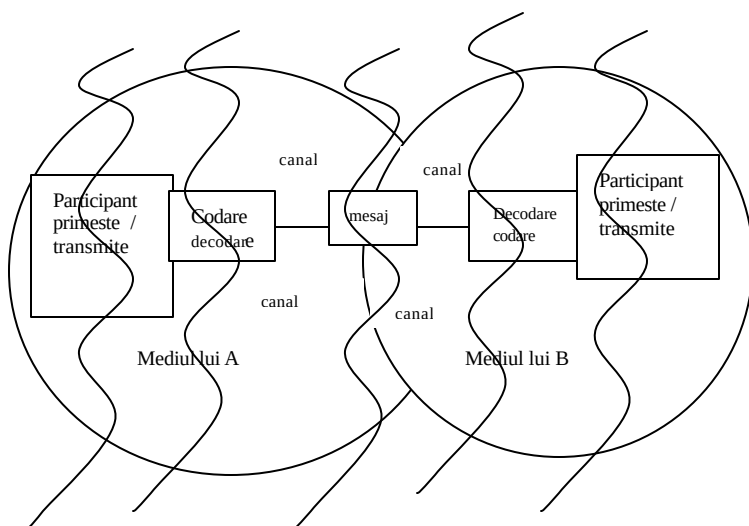
Schema comunicarii interactive demonstreaza dinamismul actiunii la ambii poli (medii).

C Viziunea tranzactionala

- mesaje sunt emise si trimise simultan
- majoritatea lui E si R sunt reunite, datorita coparticiparii
- comunicarea poate fi întrerupta (temporar sau definitiv). În acest caz, mesajul este mereu prezent între E si R, fiind sursa de alimentare pentru ambii (ei sunt participanti cu drepturi egale).
- ofera posibilitati sporite de relationare la nivel interpersonal

Aceasta viziune se prezinta schematic:

1.6 Nive luri ale comunicarii didactice

În principiu, comunicarea umana opereaza:

- ❖ la nivel intrapersonal
- ❖ la nivel interpersonal

Comunicarea intrapersonala este particulara, privata, personala si accesibila eventual doar celor mai de încredere, deoarece include un complex de probleme psihologice, trairi si nelinisti interioare, de experiente intime care genereaza sau nu un minim respect de sine. Comunicarea intrapersonala solicita afectivitatea individului, perceptiile, motivatiile, atitudinile, credintele, cunostintele s.a.m.d. – care la un loc, formeaza un cadru de referinta prin care un individ raspunde unui mesaj. Comunicarea intrapersonala conditioneaza direct comunicarea

Comunicarea- concept, structura, particularitati, repere metodologice

interpersonală – realizată într-un context psiho-socio-cultural specific care face posibilă transmiterea mesajelor și integrarea propriilor sentimente ale indivizilor într-un sistem valoric – la care vesnic ne raportăm cu conștiința (dacă suntem ființe morale!).

Comunicarea interpersonală – determină dezvoltarea identității individuale deoarece sinele nostru exterior (spune Gimson) devine o reflecție a ființei noastre interioare, fiind definit de gândurile și credințele noastre și de răspunsurile la contextul psihologic, social și temporal în care trăim.

Sullivan spunea: credința noastră despre modul în care ne percep semenii noștri, comunicată verbal și nonverbal, ne ajută să ne structurăm identitatea. De aceea, comunicarea este mai mult decât o relație reciprocă între emitor și receptor (relație numită schimb informațional). Ea este o *sincronie interactională*, o intrare simultană în vibrație a emitorului și receptorului – ceea ce este suficient de dificil de atins.

Punctele ancora pentru o comunicare sincronă ar fi:

- ✓ existența a cel puțin 2 interlocutori, orientați intenționat unul către altul (cu mintea și cu sufletul)
- ✓ limbajul folosit să fie cunoscut de ambii
- ✓ amândoi interlocutorii să fie subiect și obiect
- ✓ acțiunile lor să întruchieze perspectivele amândurora asupra sinelui și asupra celuilalt (să țină cont unul de altul)

Deci, într-un act comunicational interuman, fiecare interlocutor este atât subiect cunoscător cât și un obiect pentru cunoaștere; și tactician și tinta a tacticilor celuilalt; și codificator și cod de descifrat.

Evident, ideal este ca tot ce se emite să fie și recepționat, dar practic asta e imposibil pentru că nu tot ceea ce există în intențiile emitorului se regăsește în așteptările receptorului,

fiecare om având un cadru de referință propriu (și chiar limitat – ca și nivelul de dezvoltare psihologică, intelectuală, senzorială), iar sensurile în care se realizează comunicarea diferă de la individ la individ.

Subiectul va fi dezvoltat în capitolul doi al prezentului curs.

1.7 Bariere în comunicare

Doctorul Leonard Saules, de la Grand School of Business, Universitatea Columbia, consideră că în procesul de comunicare pot interveni următoarele bariere, care alterează comunicarea, uneori generând conflicte:

Bariere de limbaj:

- aceleași cuvinte au sensuri diferite pentru diferite persoane (cod diferit = comportament diferit);
- cel ce vorbește și cel ce ascultă se pot deosebi ca pregătire și experiență; determină inadecvarea comunicării;
- starea emoțională a receptorului poate deforma ceea ce acesta aude;
- ideile preconcepționale și rutina influențează receptivitatea;
- dificultăți de exprimare;
- utilizarea unor cuvinte sau expresii confuze.

Bariere de mediu sunt reprezentate de:

- climat de muncă necorespunzător (poluare fonică ridicată);
- folosirea de suporturi informaționale necorespunzătoare;
- climatul locului de muncă poate determina membrii grupului să-și ascundă gândurile adevărate pentru că le este frică să spună ceea ce gândesc;

Pozitia emitatorului si receptorului în comunicare poate, de asemenea, constitui o bariera datorita:

- imaginii pe care o are emitatorul sau receptorul despre sine (conservarea imaginii de sine) si despre interlocutor (egocentrism, tendinte polemice, rezistenta la schimbare, lipsa de interes, idei preconcepute);
- caracterizarii diferite de catre emitator si receptor a situatiei în care are loc comunicarea;
- sentimentelor si intentiilor cu care interlocutorii participa la comunicare.

O ultima categorie o constituie **barierele de conceptie**, acestea fiind reprezentate de:

- existenta presupunerilor;
- exprimarea cu stângacie a mesajului de catre emitator;
- lipsa de atentie în receptarea mesajului;
- concluzii grabite asupra mesajului (nu asculta activ);
- lipsa de interes a receptorului fata de mesaj;
- rutina în procesul de comunicare.

Desi îmbraca forme diferite, constituind reale probleme în realizarea procesului de comunicare, barierele nu sunt de neevitat, existând câteva aspecte ce trebuie luate în considerare pentru înlaturarea lor:

- planificarea comunicarii;
- determinarea precisa a scopului fiecarei comunicari;
- alegerea momentului potrivit pentru efectuarea comunicarii;
- clarificarea ideilor înaintea comunicarii;
- folosirea unui limbaj adecvat.

Rezumat

Capitolul de fata abordeaza problematica generala a comunicarii umane si, în particular, a comunicarii didactice. Sunt trecute în revista o serie de definitii ale conceptelor abordate, nevoile de comunicare si particularitatile acesteia, insistându-se pe comunicarea profesor – scolar; urmeaza o descriere a elementelor structurale ale comunicarii didactice, precum si nivelele la care opereaza aceasta.

Cuvinte cheie

- comunicare umana, comunicare didactica, emitator, receptor, mesaj, cod, feed-back, comunicare intra si interpersonală.

Teme de reflectie si sarcini de munca independenta

1. Construiti un mesaj si adaptati continutul acestuia în functie de nivelul de comunicare.
2. Imaginati-va o situatie de comunicare profesor – elev si identificati elementele componente.
3. Dati cel putin câte doua exemple de bariere de comunicare (din fiecare categorie).

Referinte bibliografice

- Cucos, C.** *Pedagogie* Polirom, Iasi, 1996
- Cucos, C.(coord.)** *Psihopedagogie pentru
definitivare în învățământ,*
Polirom, Iasi, 1998
- Pânișoara, O.** *Comunicarea eficientă ,*
Polirom, Iasi, 2003
- Soitu, L.** *Pedagogia comunicării ,*
Editura Didactica si Pedagogica ,
Bucuresti, 1997